

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-95>

УДК 338.439

ЕКОСИСТЕМИ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

STARTUP ECOSYSTEMS IN UKRAINE: PROBLEMS, TRENDS, PROSPECTS

Губарева Ірина Олегівнадоктор економічних наук, професор,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9002-5564>**Hubarieva Iryna**

Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад функціонування стартапу, визначенню проблем та перспектив розвитку екосистеми стартапів в Україні. Представлено підходи до визначення сутності поняття «стартап», що представлені в економічній літературі. Методичною базою статті є огляд міжнародних індексів та рейтингів екосистем стартапів: Global Innovation Index, Global Startup Ecosystem, Startup Ecosystem Index. Досліджено структуру та склад основних міжнародних індексів та рейтингів, які характеризують інноваційний розвиток країни та екосистеми стартапів. До основних проблем, що стримують інноваційний розвиток України, віднесено: не стабільне середовище для ведення бізнесу; низький рівень державного регулювання; ускладнений доступ до фінансування, низькі обсяги внутрішнього кредитування малого бізнесу; низький рівень глобальних корпоративних інвесторів в R&D, валового нагромадження капіталу, залучення інвестицій, отримання венчурного капіталу. Визначено, що рушійною силою активізації інноваційної діяльності в країні є підтримка екосистеми стартапів. В Україні є потенціал для розвитку стартапів не тільки в сфері IT, а і в інших галузях: переробній промисловості, фінансовому секторі, сфері медичних послуг, а особливо в сфері національної безпеки та оборони.

Ключові слова: стартап, екосистема стартапів, інноваційний розвиток, міжнародні рейтинги та індекси.

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of startup functioning, identification of problems and prospects for the development of the startup ecosystem in Ukraine. The article presents approaches to defining the essence of the concept of "startup", which are presented in the economic literature. The methodological basis of the article is a review of international indices and ratings of startup ecosystems: Global Innovation Index, Global Startup Ecosystem, Startup Ecosystem Index. The structure and composition of the main international indices and ratings that characterise the country's innovative development and startup ecosystems are studied. The main problems hindering the innovative development of Ukraine include: an unstable business environment; low level of state regulation; difficult access to finance, low volumes of domestic lending to small businesses; low level of global corporate investors in R&D, gross capital formation, investment attraction, and venture capital. It is determined that the driving force behind the intensification of innovation activity in the country is the support of the startup ecosystem. In Ukraine, despite the continuation of military aggression by Russia, the startup environment is adapting and tends to recover. To stimulate the development of start-ups in Ukraine, it is necessary to create a favourable business environment, expand access to finance, and ensure the stability of infrastructure. Supporting the startup ecosystem is a complex process that involves: increasing government investment, especially in the early stages of development; developing and implementing a regulatory framework that will promote innovative entrepreneurship; introducing tax incentives; strengthening intellectual property protection; expanding opportunities for innovators to present their results at international platforms; and stimulating the development of regional startup ecosystems. Ukraine has the potential to develop startups not only in the IT sector, but also in other industries: manufacturing, financial services, healthcare, and especially in the field of national security and defence.

Keywords: startup, startup ecosystem, innovative development, international rankings and indices.

Вступ. Стартапи є важливими економічними рушійними силами, що створюють нові продукти чи послуги, а також забезпечують появу нових робочих місць і впровадження нових технологій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних і зарубіжних учених і практиків досліджувало таке явище, як стартапи, екосистеми стартапів, а також фактори, що впливають на їх розвиток. Так, Asterbo T.,

Bazzazian N., Bragunskiy S. [2] аналізували стартапи нещодавніх випускників університетів та їхніх викладачів та визначали їх наслідки для університетської підприємницької політики. Shavalik S., Mungila Hillemane, B. S. [2] обґрунтували фактори, що визначають вибір джерел фінансування для технологічного стартапу протягом його життєвого циклу. Л. Мулик, С. Солонцев [4]; К. Фукс [5] зосередили увагу на особливостях маркетингу стартапу крізь його життєвий цикл.

Значна кількість публікацій науковців присвячена екосистемі стартапів: Т. Сак, Л. Шостак, Ю. Вознюк [6], Г. Швець [7], Н. Ситник [8], О. Левковець [9] та інш. У свою чергу, М. Кохан, А. Мазур [1] проаналізували екосистеми підтримки та розвитку стартапів в Україні у регіональному розрізі. М. Кизим, В. Хаустова та О. Решетняк [10] розглянули фактори створення екосистем стартапів та запропонували організаційно-економічний механізм інтеграції освіти, науки та бізнесу. У фаховому середовищі активно дискутуються питання щодо підтримки стартапів та формування державної інноваційної політики [11].

Таким чином, тематика стартапів є багатогранною та складною, що пов'язано з мінливістю даної сфери інноваційної діяльності, а формування екосистеми стартапів потребує детального вивчення.

Метою статті є дослідження теоретичних засад функціонування стартапів, визначення проблем та перспектив розвитку екосистеми стартапів в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Слово «стартап» походить від англійського поняття start up – запуск. Вперше цей термін було використано в журналі Forbes у 1976 році.

У науковій літературі зустрічаються різноманітні визначення поняття «стартап», які можна об'єднати в декілька груп: стартап – як процес реалізації ідеї в найкоротший термін за обмежених ресурсів та з вираженими ознаками новизни (А. Євсейчев [12]); стартап як тимчасова структура, яка спрямована на пошук і реалізацію масштабної ідеї (Blank S., Dorf B. [13]); стартап як новостворена організація, яка займається розробкою нових товарів або послуг в умовах невизначеності (Ries E. [14]); стартап як проєкт всередині компанії, великі компанії створюють внутрішні організаційні структури, або афілійовані стартапи, діяльність яких спрямована на розроблення важливого для компанії інноваційного продукту (Л. Мулик, С. Солонцев [4]); стартап

як бізнес з високим потенціалом розвитку бізнес, який застосовує інноваційне технологічне рішення, яке має потенціал для досягнення масштабованості (StartupBlink [15]).

Стартап є першим необхідним етапом життєвого циклу інновацій, його основними елементами є: ідея, причому оригінальна; команда, що складається з амбітних, мотивованих людей, здатних генерувати унікальні ідеї; зовнішнє джерело інвестицій, оскільки зазвичай у стартаперів воно відсутнє; а також професіоналізм, знання, досвід і рішучість для реалізації найсміливіших ідей [11].

А. Касич, А. Джура [16] до основних характеристик стартапу віднесли: нова структура, ініціативна команда (оптимальна кількість 5 осіб), креативна ідея, періодичність існування, брак ресурсів, ризикованість.

Т. Сак, Л. Шостак, Ю. Вознюк [6] до ознак стартапу, які відрізняють його від бізнесу та підприємництва відносять: обмежене фінансування; інноваційність, невелика кількість працюючих, гнучкість, короткий період існування, ризикованість.

Таким чином, узагальнюючи результати дослідження існуючих підходів до визначення сутності поняття «стартап» та його ознак виокремлено характерні риси стартапу: короткостроковість існування (через певний період часу успішний стартап перетворюється в повноцінну компанію, продається чи трансформується в підрозділ компанії; у випадку невдачі проєкт закривається); наявність інноваційної ідеї та ринку збуту; потенціал для розвитку (масштабування); можливість побудови стійкої бізнес-моделі; ризикованість; наявність зовнішніх джерел фінансування; невелика ініціативна команда, що має високий інтелектуальний потенціал; здатність до адаптації, гнучкість.

У сучасних умовах конкурентоспроможність країни напряму залежить від рівня її інноваційного розвитку.

Для загальної оцінки рівня інноваційного розвитку країни у світовій практиці, частіше за інші показники, використовується Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index), який розроблено Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [17].

Глобальний інноваційний індекс є джерелом інформації для оцінки ефективності інноваційної діяльності економіки країни. Індекс складається з 80 показників, згрупованих за двома компонентами: інноваційні витрати та інноваційні результати. Складовими Глобального інноваційного індексу є: інституції,

людський капітал, інфраструктура, складність ринку, ведення бізнесу, результати у сфері знань і технологій, творчі результати (табл. 1).

За даними звіту Global Innovation Index 2023, у 2023 р. найбільш інноваційними були визнані економіки: Швейцарії, Швеції, США, Великобританії, Сингапуру. Україна у 2023 р. посіла 55-е місце зі 132 країн світу [17].

На рис. 1 наведено місце України серед 132 країн світу за Глобальним інноваційним індексом. Як показав проведений аналіз, за 2020–2023 рр. позиція України у рейтингу за даним індексом знизилася на 10 пунктів, суттєве відставання від провідних країн світу

спостерігається за компонентою «Інноваційні результати» (табл. 2).

У табл. 3 наведено місце України за складовими Глобального інноваційного індексу у 2023 р.

Як видно з табл. 3, Україна досягла успіхів в інноваційному розвитку за складовими: нематеріальні активи, створення знань, вища освіта, а відставання спостерігається в таких сферах: інституціональне середовище, кредитування, інвестиції, загальна інфраструктура.

До основних проблем, що стримують інноваційний розвиток України, необхідно віднести:

Таблиця 1

Складові Глобального інноваційного індексу

Індекс	Компонента	Складові
Глобальний інноваційний індекс	Інноваційні витрати	Інституції Людський капітал та наука Інфраструктура Складність ринку Ведення бізнесу
	Інноваційні результати	Результати у сфері знань та технологій Творчі результати

Джерело: складено автором за даними [17]

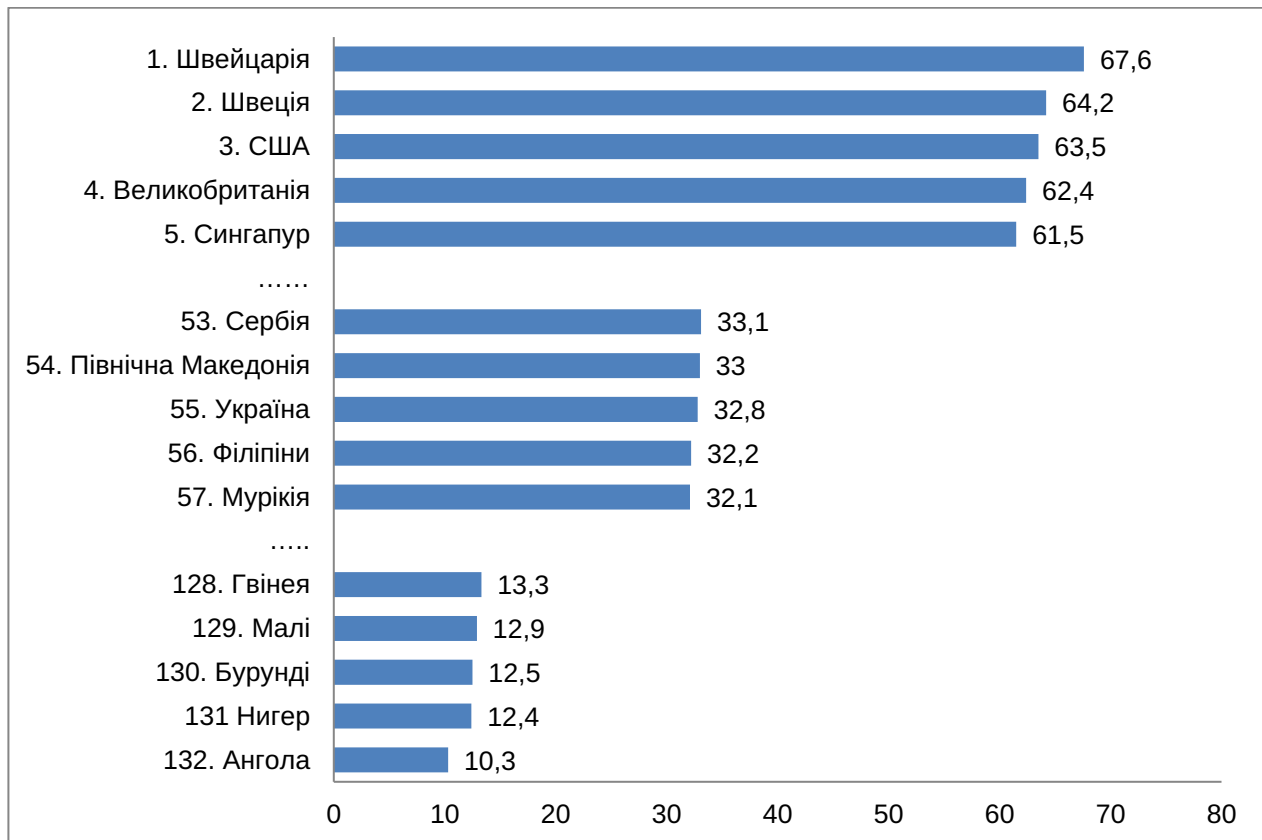

Рис. 1. Діаграма розподілу України та країн світу за Глобальним інноваційним індексом у 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [17]

Таблиця 2

**Динаміка зміни позиції України в рейтингу країн світу
за Глобальним інноваційним індексом у 2020–2023 рр.**

Показник	Роки			
	2020	2021	2022	2023
Глобальний інноваційний індекс	45	49	57	55
- інноваційні витрати	71	76	75	78
- інноваційні результати	37	37	48	42

Джерело: складено автором за даними [17]

Таблиця 3

Місце України за складовими Глобального інноваційного індексу у 2023 р.

Показник	Бали	Місце
Глобальний інноваційний індекс	32,8	55
1. Інституції	38,4	100
Інституціональне середовище	17,2	126
Регуляторне середовище	58,9	77
Бізнес середовище	39,2	88
2. Людський капітал та наука	35,6	47
Освіта	60,9	47
Вища освіта	38,2	37
Дослідження та розробки (R&D)	7,8	68
3. Інфраструктура	36,9	77
Інформаційні та комп'ютерні технології	72,6	59
Загальна інфраструктура	16,3	105
Екологічна інфраструктура	21,9	74
4. Рівень розвитку ринку	23,2	104
Кредитування	4,9	124
Інвестиції	1,2	107
Торівля, диверсифікація та масштаб ринку	63,5	40
5. Рівень розвитку бізнесу	32,4	48
Працівники сфери знань	44,6	42
Інноваційні зв'язки	19,4	77
Засвоєння знань	33,2	66
6. Результати у сфері знань та технологій	30,0	45
Створення знань	32,9	28
Вплив знань	25,3	71
Поширення знань	31,8	48
7. Результати творчої діяльності	34,6	37
Нематеріальні активи	52,4	19
Креативні товари та послуги	6,0	82
Креативність онлайн	27,6	44

Джерело: складено автором за даними [17]

- не стабільність бізнес середовища;
- низький рівень державного регулювання;
- ускладнений доступ до фінансування, низькі обсяги внутрішнього кредитування малого бізнесу;
- низький рівень глобальних корпоративних інвесторів в R&D, валового нагромадження капіталу, залучення інвестицій, отримання венчурного капіталу.

Рушійною силою активізації інноваційної діяльності в країні є підтримка екосистеми стартапів.

Екосистема стартапів формується людьми, стартапами на різних етапах життєвого циклу та різними локальними організаціями (фізичними чи віртуальними), які взаємодіють між собою як система для створення і масштабування нових стартап-компаній. Ці організації можуть бути віднесені до таких категорій, як університети, компанії-інвестори (бізнес-яголи, венчурні фонди, краудфандингові платформи і т. п.), підтримуючі організації (інкубатори, акселератори, майданчики для співпраці і т. п.), дослідницькі організації, сервісні компанії (зокрема юридичні) та великі корпорації. Компоненти екосистем пов'язані між собою активними комунікаціями, участю у спільних заходах, подіях, завдяки чому формується складна мережа взаємодій між стартапами, організаціями та оточуючим середовищем [18].

Найпопулярнішою галуззю у світі, в якій створюються стартапи є інформаційні технології. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, 70% нової вартості, створеної у світі протягом наступних 10 років, базуватиметься на цифрових бізнес-моделях. За даними Statista, у 2023 р. вперше більше половини ВВП буде створено «цифрово трансформованими» підприємствами. За прогнозами PWC, до 2030 року прибуток лише від штучного інтелекту принесе світовій економіці 15,7 трильйона доларів США [19].

За даними StartupBlink у 2023 р. найприваблішою галуззю у світі для стартапів є програмне забезпечення (Software & Data), на цю галузь припадає 31,95% світових стартапів. Значна кількість стартапів припадає на індустрію медичних (Healthech) (12,83%) та фінансових (Fintech) (10,43%) технологій [15].

Startup Genome опублікував звіт Global Startup Ecosystem Report 2023, в якому представлено комплексний аналіз поточного стану екосистеми стартапів у світі. У звіті визначено провідні стартап-екосистеми світу, нові тенденції та ключові виклики, з якими стикаються підприємці. Він ґрунтується на масштабних дослідженнях та аналізі даних 3,5 мільйонів стартапів з 290 глобальних екосистем. До топ-10 провідних глобальних екосистем світу у 2023 р. віднесено: Silicon Valley, London, New York City, Los Angeles, Tel Aviv, Boston, Beijing,

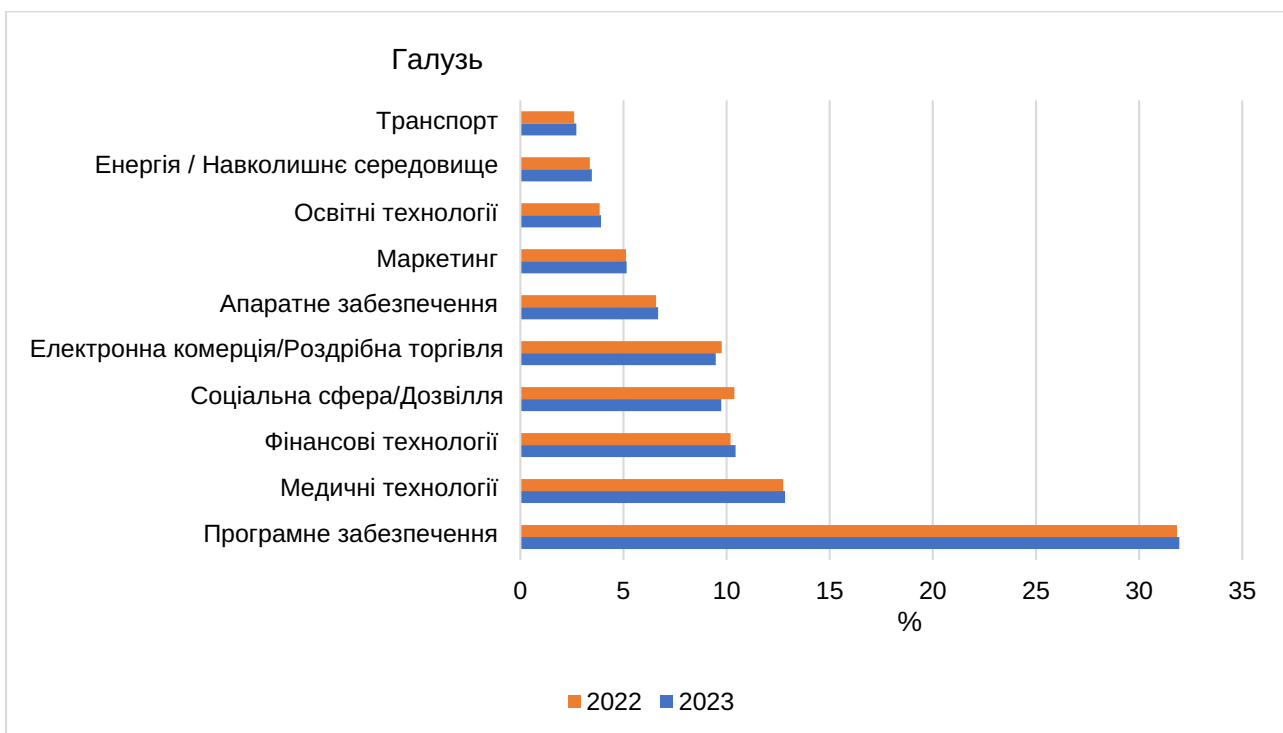

Рис. 2. Доля стартапів у світі за галузями у 2022 та 2023 рр. [15]

Singapore, Shanghai, Seattle. Трійка лідерів екосистем залишається незмінною з 2020 р.: Кремнієва долина (Silicon Valley) залишається на 1 місці, за нею ідуть Нью-Йорк (New York City) і Лондон (London), які розділили між собою друге місце. Для укладання рейтингу екосистеми стартапу оцінювали за сьома критеріями, серед яких охоплення ринку, доступ до фінансування та продуктивність [19; 20].

Глобальний центр стартапів та інновацій StartupBlink оприлюднив власний рейтинг екосистем стартапів (Startup Ecosystem Index 2023) [15]. StartupBlink надає два набори рейтингів: для країн та окремих міських еко-

систем. Рейтинг формується для 100 країн та 1000 міст. Рейтинги екосистем країн і міст сильно відрізняються через різну кількість міст окремих країн, які включені у рейтинг. Наприклад, США з'являється лише один раз як країна, але до рейтингу входять більше 100 міст з цієї країни. Кожна екосистема має загальну оцінку, яка є сумою трьох складових: вимірювання кількості, якості та бізнес-середовища (табл. 4).

У 2023 р. країнами-лідерами в рейтингу Глобального індексу стартап екосистем були визнані: США, Великобританія, Ізраїль. Україна у 2023 р. посіла 49 місце зі 100 країн світу

Таблиця 4

Складові Global Startup Ecosystem Index

Індекс	Складова	Показники
Глобальний індекс екосистем стартапів	Кількісна оцінка	Кількість стартапів Кількість інвесторів Кількість коворкінгів Кількість акселераторів Кількість місцевих стартапів
	Якісна оцінка	Загальний обсяг накопичених приватних інвестицій у стартапи Загальна накопичена кількість працівників стартапу Кількість та розмір єдинорогів та виходів понад 1 мільярд доларів США Трафік стартапів у кожній екосистемі (включаючи трафік, авторитет домену та клієнтську базу) Наявність стратегічних філій та R&D центрів міжнародних технологічних корпорацій R&D центри транснаціональних компаній (наприклад, Alphabet, Microsoft, Meta) Філії транснаціональних компаній Виходи з оцінкою нижче 1 мільярд доларів США Кількість і розмір глобальних стартап-подій та конференцій Присутність та вплив членів Пантеону Присутність та вплив Global Startup Інфлюенсери Кількість стартапів, прийнятих провідними світовими акселераторами в кожній екосистемі Кількість та ринкова капіталізація компаній, що котируються на біржі компаній у технологічних секторах
	Бізнес середовище	Індекс різноманітності Швидкість інтернету Вартість інтернету Свобода Інтернету Інвестиції в R&D Доступність різних технологічних послуг (платіжні портали, додатки для спільного використання транспорту, криптовалюта) Рівень володіння англійською мовою Міцність паспорта Наявність стартап-візи або номад-візи Ставка корпоративного податку Сприятливість трудового законодавства для стартапів

Джерело: складено автором за даними [15]

(рис. 3). За даними StartupBlink екосистема стартапів України за останні 3 роки скоротилася. Повномасштабне вторгнення росії вплинуло на український ринок інвестицій, спостерігається зменшення кількості інвесторів, скорочення внутрішнього ринку. Незважаючи на повномасштабну війну, у 2023 р. українська екосистема стартапів продемонструвала стійкість і зараз перебуває на шляху до відновлення.

У 2023 р. до топ-10 міст екосистем стартапів віднесено: Сан-Франциско (США), Нью-Йорк (США), Лондон (Великобританія), Лос-Анджелес (США), Бостон (США), Бейджінг (Китай), Шанхай (Китай), Бангалор (Індія), Париж (Франція), Тель-Авів (Ізраїль). В рейтинг 1000 міст екосистем стартапів потрапили 5 українських міст: Київ – 77 позиція (8,493), Львів – 491 позиція (0,518); Одеса – 750 позиція (0,226), Харків – 762 позиція (0,217), Тер-

нопіль – 950 позиція (0,131). Київ є головною стартап-екосистемою України, що входить до 100 кращих міст екосистем стартапів.

Більшість стартапів, що реалізуються в Україні пов'язані зі сферою інформаційних технологій. Так за даними Forbes, у 2021 році було виділено 8 найкращих стартапів в Україні: Gitlab – розробка програмного забезпечення; Grammarly – вебсервіси; Ajax Systems – розумні пристрої; People.ai – CRM; Restream – стримінг; MacPaw – застосунки; Jiji – електронна торгівля; Preply – онлайн-навчання, всі вони пов'язані з інформаційними технологіями [20].

До чинників успіху стартапів необхідно віднести [18]: ефективну організацію бізнесу і використання інвестицій; розширення можливості виходу на національні і міжнародні ринки; кваліфікацію і рівень зарплат учасників стартапу; наявність попереднього досвіду

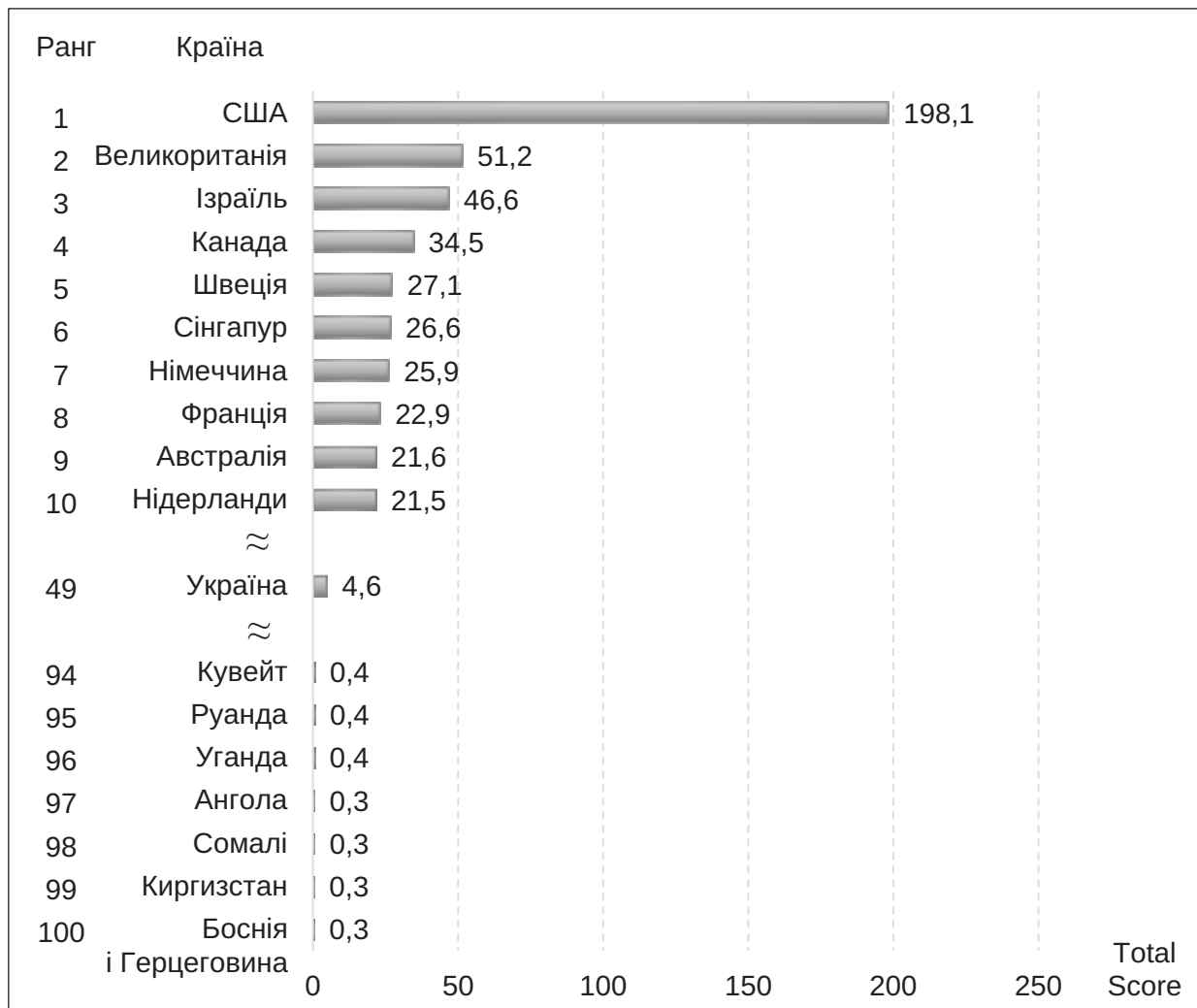

Рис. 3. Діаграма розподілу України та країн світу у рейтингу Global Startup Ecosystem Index у 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [15]

учасників у розробленні стартапів; глобальну та локальну відкритість, контакти та комунікацію з дослідниками, інвесторами, експертами та засновниками; доступність, інтенсивність, результативність наукових досліджень в країні.

Висновки. В Україні, не зважаючи на продовження військової агресії з боку росії, стартап середовище адаптується та має тенденцію до відновлення. Українська стартап-екосистема є масштабованою та глобальною, а основною причиною успіху українських стартапів є креативність та кваліфікація їхніх розробників, які користуються попитом у багатьох компаній світу. Українська стартап-екосистема сьогодні стикається з безпрецедентними викликами: необхідність створення безпечних умов для праці в умовах війни, забезпечення безперебійної роботи зв'язку та інфраструктури, залучення інвестицій в умовах невизначеності тощо.

Таким чином, екосистема стартапів включає набагато більше, ніж просто стартапи, вона повинна мати державну підтримку, інфраструктуру, бізнес-середовище, освіту та науку, стартап команду. Підтримка екосистеми стартапів є комплексним процесом, реалізація якого передбачає: збільшення інвестування з боку держави, особливо на початкових етапах життєвого циклу; розробку та впровадження нормативно-правового забезпечення, що сприятиме розвитку інноваційного підприємництва; введення податкових пільг; посилення захисту інтелектуальної власності; розширення можливості презентації результатів новаторів на міжнародних майданчиках; стимулювання розвитку регіональних стартап екосистем. Варто зазначити, що в Україні є потенціал для розвитку стартапів не тільки в сфері ІТ, а і в інших галузях: переробній промисловості, фінансовому секторі, медицині, а особливо в сфері національної безпеки та оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кохан М. О., Мазур А. В. Регіональні детермінанти розвитку екосистеми стартапів у місті Львові. *Регіональна економіка*. 2019. № 4. С. 74–86. URL: https://re.gov.ua/re201904/re201904_074_KokhanMO,MazurAV.pdf
2. Asterbo T., Bazzazian N., Bragunskiy S. (2023) Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy. *Research Policy*. 41(4). 663–677. DOI: 10.1016/j.respol.2012.01.004
3. Singh, S. and Mungila Hillemane, B.S. (2023) Sources of finance for tech startups over its lifecycle: what determines their approach of sources and its success?, *International Journal of Emerging Markets*, 18(8). 1766–1787. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJOEM-06-2020-0705>
4. Мулик Л. І., Солнцев С. О. Маркетинг незалежних та афілійованих стартапів. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. С. 336–342.
5. Фукс К.В. Особливості маркетингу стартапу крізь його життєвий цикл. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. № 2(39). С. 47–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-8>
6. Сак Т.В., Шостак Л.В., Вознюк Ю.С. Розвиток стартапів в Україні: теоретичні аспекти, тенденції, можливості. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 65. С. 43–48. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/65_2022/9.pdf
7. Shvets G. Startup as a new of business line. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. № 35. С. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2018_35_6.
8. Ситник Н. І. Екосистема стартапів як складова інноваційної екосистеми. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 89–94. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-8_0-pages-89_94.pdf
9. Левковець О. М. Стартап-екосистема України в контексті завдань збереження та розвитку інноваційного потенціалу. *Економічна теорія та право*. 2022. 3(50). 59–85. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2022-50-3-59>
10. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Організаційно-економічний механізм інтеграції освіти, науки та бізнесу: модель сучасного університету. *Проблеми економіки*. 2021. № 4. С. 29–41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-4-29-41>
11. Подольчак Н. Ю., Карковська В. Я., Левицька Я. В. Екосистеми розвитку стартапів як принцип здійснення державної інноваційної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 82–87. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.8.82
12. Евсейчев А. И. Основы стартап-менеджмента. <http://www.tstu.ru/book/elib3/mm/2014/>
13. Blank, S. G., & Dorf, B. (2012). *The startup owner's manual: The step-by-step guide for building a great company*. Pescadero, Calif: K & S Ranch, Inc.
14. Eric Ries. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. New York : Crown Business, p. 320.
15. Startup Ecosystem Report. StartupBlink URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport>

16. Касич А. О., Джура А. М. Стартап як форма підприємницької діяльності: поняття, значення, зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 24–31.
17. Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ua.pdf>
18. What is startup ecosystem? URL: <http://www.startupcommons.org/what-is-startup-ecosystem.html>
19. The State of the Global Startup Economy. URL: <https://startupgenome.com/article/the-state-of-the-global-startup-economy>
20. Global Startup Ecosystem Report 2023. URL: <https://startupgenome.com/report/gser2023>
21. 30 кращих стартапів. URL: <https://forbes.ua/ratings/30-luchshikh-startapov-02042021-1251>

REFERENCES:

1. Kokhan M. O., Mazur A. V. (2019) Regionalni determinanty rozvytku ekosystemy startapiv u misti Lvovi [Regional determinants of startup ecosystem development in Lviv]. *Rehionalna ekonomika*, no. 4, pp. 74–86. URL: https://re.gov.ua/re201904/re201904_074_KokhanMO,MazurAV.pdf
2. Asterbo T., Bazzazian N., Bragunskiy S. (2023) Startups by recent university graduates and their faculty: Implications for university entrepreneurship policy. *Research Policy*, no. 41(4), pp. 663–677. DOI: 10.1016/j.respol.2012.01.004
3. Singh, S. and Mungila Hillemane, B.S. (2023) Sources of finance for tech startups over its lifecycle: what determines their approach of sources and its success? *International Journal of Emerging Markets*, no. 18(8), pp. 1766–1787. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJOEM-06-2020-0705>
4. Mulik L. I., Solncev S. O. (2017) Marketing nezalezhnih ta afilyovanih startapiv [Marketing independent and affiliated startups]. *Economic Bulletin*, no. 14, pp. 336–342.
5. Fuks K. V. (2023) Osoblivosti marketing startapu kriz yogo gitteviy cikl [Features of startup marketing through its life cycle]. *Eastern Europe: economy, business and governance*. no. 2(39), pp. 47–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-8>
6. Sak T. V., Shostak L.V., Voznyuk Yu.S. (2022) Rozvitok startapiv d Ukraine: teoretichni aspekty, tendencii, moglivosty [Development of startups in Ukraine: theoretical aspects, trends, opportunities]. *Market infrastructure*, no. 65, pp. 43–48. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/65_2022/9.pdf
7. Shvets G. (2018) Startup as a new of business line. *Bulletin of Priazovsky State Technical University. Series: Economic sciences*, no. 35, pp. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2018_35_6
8. Sitnik N. I. (2017) Ekosistema startapiv yak skladova innovaciynoi ekosistemi. *Business Inform*, no. 8, pp. 89–94. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-8_0-pages-89_94.pdf
9. Levkovec O. M. (2022) Startap-ekosistema Ukraini v konteksti zavdan zberegennya ta rozvitku innovaciyного potencialu [Ukraine's startup ecosystem in the context of preserving and developing innovation potential]. *Economic theory and law*, no. 3(50), pp. 59–85. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2022-50-3-59>
10. Kyzym M. O., Khaustova V. Ye., Reshetniak O. I. (2021) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm intehratsii osvity, nauky ta biznesu: model suchasnoho universytetu [Organizational and Economic Mechanism of Education, Science and Business Integration: The Modern University Model]. *Problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 29–41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-4-29-41>
11. Podolchak N. Yu., Krakovska V. Ya., Levicka Ya. V. (2021) Ekosistimi rozvitku startapiv yak princip zdiysnenya derzavnoi innovaciynoi politiki [Startup development ecosystems as a principle of state innovation policy implementation]. *Investments: practice and experience*, no. 8, pp. 82–87. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.8.82
12. Yevseychev A. I. (2014) Osnovi startap-menegmenta [Basics of start-up management]. URL: <http://www.tstu.ru/book/elib3/mm/2014/>
13. Blank, S. G., & Dorf, B. (2012). *The startup owner's manual: The step-by-step guide for building a great company*. Pescadero, Calif: K & S Ranch, Inc.
14. Eric Ries. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. New York : Crown Business, p. 320.
15. Startup Ecosystem Report. StartupBlink URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport>
16. Kasich A.O., Gura A.M. (2019) Startap yak forma pidpriemnickoi diyalnosti: ponyattya, znacennya, zarubig-niy dosvid [Startup as a Form of Entrepreneurial Activity: Concept, Meaning, and Foreign Experience]. *Investments: practice and experience*, no. 2, pp. 24–31.
17. Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ua.pdf>
18. What is startup ecosystem? URL: <http://www.startupcommons.org/what-is-startup-ecosystem.html>
19. The State of the Global Startup Economy. URL: <https://startupgenome.com/article/the-state-of-the-global-startup-economy>
20. Global Startup Ecosystem Report 2023. URL: <https://startupgenome.com/report/gser2023>
21. 30 кращих стартапів. URL: <https://forbes.ua/ratings/30-luchshikh-startapov-02042021-1251>.